

Skattestatistisk årsbok 2000

Tax Statistical Yearbook of Sweden 2000

Via RSV:s hemsida på Internet,
www.rsv.se,
kan man dygnet runt beställa blanketter och
broschyrer, få information, räkna ut sin skatt m.m.
Skattestatistisk årsbok finns under kategorin
Förvaltningsinformation.

Förord

Riksskatteverket (RSV) ger nu ut den tredje upplagan av Skattestatistisk Årsbok. Den första kom 1998 och var en fortsättning på den tidigare, av Statistiska centralbyrån (SCB), utgivna publikationen Skatter, inkomster och avgifter som utkommit 1992, 1994 och 1996.

Syftet med Skattestatistisk Årsbok är att ge en översiktlig och samlad bild över ekonomisk statistik avseende det svenska skattesystemet. Publikationen ska kunna användas som underlag i samhällsdebatten, där skattepolitiken utgör en av de viktigaste och mest kontroversiella frågorna. Dessutom ska boken tjäna som en vägledning till de många statistikkällor som finns på området.

Boken är strukturerad i tre delar: Del I (kapitel 1 och 2) ger en överblick av skattesystemet ur ett makroekonomiskt perspektiv. Del II (kapitlen 3-6) beskriver skattebaser och skatteinkomster och del III (kapitlen 7-14) innehåller särskilda redovisningar av olika specialområden inom beskattning och skattepolitik.

Inledningsvis i kapitel 1 behandlas skatter i ett ekonomiskt perspektiv. Därefter följer kapitel 2 om offentliga sektorn i nationalräkenskaperna.

I kapitel 3, 4 och 5 presenteras skattestatistik avseende skatt på arbete, skatt på kapital respektive skatt på varor och tjänster. Kapitel 6 är en fördjupning avseende företagsbeskattning.

I kapitel 7 behandlas inkomstfördelning och förmögenhet och i kapitel 8 skatteskulder och uppbördsförluster. Fel och fusk samt skattekontroll och skattebrott redovisas i kapitel 9 respektive 10. I kapitel 11 redovisas resultat från de attitydundersökningar som RSV gjorde 1998 och 1999. Därefter följer kapitel 12 om den svenska skatteadministrationen och kapitel 13 om skatternas historia under 1900-talet. Boken avslutas med internationella jämförelser i kapitel 14.

Inom varje kapitel har ambitionen varit att ge en relativt fyllig redogörelse för alla förekommande skatter, även sådana som är värdemässigt obetydliga men som ibland väcker stort intresse i den allmänna debatten.

Förutom statistik om hur mycket olika skatter har inbringat i inkomster (skatteutfallet) till det offentliga, har vi så långt möjligt försökt presentera statistik över antalet skattskyldiga (skattesubjekten) som betalar skatterna samt de inkomster, tillgångar, varor m.m. (skattebaserna) som beskattas. I anslutning till de statistiska diagrammen och tabellerna finns förklarande texter om skatteregler och uppbördsförfaranden.

Liksom tidigare har en strävan varit att publicera så aktuell statistik som möjligt samt tidsserier bakåt. Möjligheten till exempelvis aktuell inkomstskattestatistik begränsas dock av att statistiken bygger på taxeringen ett år efter inkomståret. När det gäller internationell skattestatistik som publiceras av Eurostat (EU:s statistikkontor) eller OECD förekommer av naturliga skäl eftersläpningar i sammanställningen av statistik från medverkande länder.

Efter kapitel 14 finns en omfattande engelsk sammanfattning. Förutom att sammanfatta det viktigaste innehållet i boken så är den en ingång till tabellerna i respektive kapitel. Alla tabeller i den svenska delen har både svensk och engelsk text. Den engelska sammanfattningen finns även utgiven som ett särtryck (*Taxes in Sweden 2000*).

Skattestatistisk Årsbok 2000 har framställts av utvärderingsenheten vid Riksskatteverket. Redaktör har varit Maria Karanta. I arbetet har även medverkat sakenheter vid verket och inom skatteförvaltningen, däribland Särskilda skattekontoret i Ludvika, som handlägger punkt-skatteärenden. Utanför RSV och skatteförvaltningen har Finansdepartementet bidragit med kapitel 1 och Statistiska centralbyrån med kapitel 2 och 7.

Riksskatteverket i oktober 2000

Mats Sjöstrand
Generaldirektör

In English:

This is the third annual edition of the Tax Statistical Yearbook of Sweden. The purpose of the publication is to present an overview of the Swedish tax system as well as up-to-date statistics on tax bases, tax revenue and other relevant aspects of taxation.

To make the yearbook accessible to an English-speaking audience it contains a substantial English

summary and all tables have English translations. The English summary is found directly after Chapter 14.

The English summary is also available as a separate publication, *Taxes in Sweden 2000*, and at our web site www.rsv.se.

Skattestatistisk Årsbok 2000

Innehåll

	Sida/Page
Förord	Preface 3
Innehållsförteckning	Table of contents 4
Sammanfattning	Summary 5
DEL I ÖVERBLICK	OVERVIEW
1 Skatter i ett ekonomiskt perspektiv Anders Kristoffersson, Finansdepartementet	Taxes in an economical perspective 15
2 Den offentliga sektorn i nationalräkenskaperna Ylva Petersson, SCB	The general government sector in the national accounts 29
DEL II SKATTEBASER OCH SKATTEINKOMSTER	TAX BASES AND TAX REVENUE
3 Skatt på arbete Annika Persson, RSV	Taxes on labour 39
4 Skatt på kapital Annika Persson, RSV	Taxes on capital 73
5 Skatt på varor och tjänster Mats Andersson, RSV	Taxes on goods and services 101
6 Särskilt om företagsbeskattning Mats Andersson, RSV	More about business taxation 123
DEL III SÄRSKILDA REDOVISNINGAR	SPECIAL TOPICS
7 Skatt, inkomstfördelning och förmögenhet Margareta Eriksson, SCB	Taxes, income distribution and wealth 141
8 Skatteskulder och uppbördsförluster Mats Andersson, RSV	Tax arrears and collection losses 159
9 Fel och fusk Håkan Malmer, RSV	Tax errors and tax evasion 165
10 Skattekontroll och skattebrott Håkan Malmer, RSV	Tax control and tax crime 189
11 Attityder till skattesystemet och skattemyndigheten Maria Karanta, RSV	Opinions on the tax system and the tax authorities 207
12 Administration av skattesystemet Gunnar Olsson, RSV	The tax administration 217
13 Skatternas historia under 1900-talet Gunnar Olsson, RSV	A century of taxes 225
14 Svenska skatter i internationell jämförelse Maria Karanta, RSV	Swedish taxes in an international perspective 235
Engelsk sammanfattning	English summary 251
Detaljerad innehållsförteckning	Detailed table of contents 279
Tabellregister	List of tables 284
Sakregister	Index 299

Sammanfattning

1 Skatter i ett ekonomiskt perspektiv

I detta kapitel presenteras en ekonomisk och historisk referensram som bakgrund till redovisningen av enskilda skatter i efterföljande kapitel.

Skattesystemets huvuduppgifter

Skattesystemets grundläggande uppgift är att finansiera offentliga utgifter. Utöver detta grundläggande fiskala syfte brukar skattesystemet tilldelas tre kompletterande huvuduppgifter: att skapa samhällsekonomisk balans, att fördela inkomsterna rättvist och att fördela resurserna effektivt.

Grundläggande beskattningsprinciper

Nära förknippade med olika fördelningspolitiska aspekter är två grundläggande beskattningsprinciper: intresseprincipen och skatteförmågeprincipen. Enligt intresseprincipen skall skatteuttaget knytas till olika gruppers intresse av olika slag av offentlig verksamhet. Skatteförmågeprincipen innebär att skatten skall betalas efter de skattskyldigas förmåga att betala skatten.

En ekonomisk klassificering av olika skatter

En ekonomisk klassificering av olika skatter kan ske på många sätt. I den här boken är utgångspunkten skatt på arbete och skatt på kapital. En annan vanlig distinktion är direkta och indirekta skatter. Med direkta skatter avses skatter som utgår på inkomster och förmögenheter. Indirekta skatter utgår vid omsättning av varor och tjänster och består av moms och punktskatter på t.ex. alkohol och tobak. Dessa två indelningsgrunder kan kombineras i en fyrdelning av de svenska skatterna; direkta och indirekta skatter på arbete och kapital.

Skatternas utveckling de senaste 25 åren

De svenska skatterna utveckling under de senaste 25 åren kan mycket kortfattat beskrivas på detta sätt:

- *från sam- till särbeskattning*
1971 avskaffades sambeskattningen av giftas inkomster. Sambeskattningen medförde att marginaleffekterna på extra arbetsinsatser för ett hushåll blev höga och detta i kombination med en ökad förvärvsfrekvens för kvinnor ansågs som ett problem, bl.a. ur jämställdhetssynpunkt.

- *från direkt till indirekt beskattning*
Uttaget av socialavgifter har ökat, bl.a. för att finansiera pensionssystemet. Punktskatterna har fått större betydelse för finansiering av offentliga utgifter.
- *skattereformen 1990-91*
De formella skattesatserna sänktes, skattebaserna breddades, styrande inslag bort, proportionell skatt på kapital infördes (30 procent).
- *efter skattereformen*
Skatteuttaget på arbete har ökat, bl.a. genom allmänna egenavgifter. Fr.o.m. år 2000 har dock en inkomstskattereform påbörjats med skattereduktion och en höjning av den nedre skiktgränsen för statlig inkomstskatt. Hänsyn tas till internationella krav med nya villkor för bl.a. beskattning av kapitalinkomster. Det finns inslag av skatteväxling; ge ökad vikt åt skatter på miljöskadliga aktiviteter samtidigt som skatterna på arbete sänks.

2 Den offentliga sektorn i nationalräkenskaperna

I kapitlet redovisas den offentliga sektorns inkomster och utgifter i enlighet med nationalräkenskapernas indelning. Inkomsterna delas upp i skatter, socialförsäkringsavgifter, ränteinkomster och övriga inkomster och utgifterna i transfereringar, konsumtion och investeringar. Dessutom tillkommer det finansiella sparandet (inkomster minus utgifter). År 1999 var de totala inkomsterna nästan 1 191 miljarder kr varav skatterna inkl. socialförsäkringsavgifter utgjorde 1 046 miljarder kr. Utgifterna uppgick till nästan 1 154 miljarder kr, varav transfereringarna utgjorde 572 miljarder kr. Från och med 1998 har det finansiella sparandet varit positivt och uppgick 1999 till 37 miljarder kr eller knappt 2 procent av BNP.

Under perioden 1993-1999 ökade de löpande inkomst- och förmögenhetsskatterna från knappt 300 till drygt 440 miljarder kr. Skatterna på produktion och import ökade under samma period från 226 till 348 miljarder kr. Skattekvoten, d.v.s. skatternas andel av bruttonationalprodukten (BNP) används ofta i den ekonomiska debatten. Under perioden 1993-1999 har skattekvoten ökat från 48 till 54 procent.

Nästan hälften (45%) av statens, socialförsäkringssektorns och primärkommunernas utgifter går till social trygghet – ekonomiskt stöd och social trygghet. Andra viktiga ändamål är hälso- och sjukvård (11%), utbildning och universitetsforskning (10%) och ofördelade utgifter, däribland räntor på statsskulden (11%). Fördelningen på ändamål har varit relativt stabil under perioden 1993-1999.

3 Skatt på arbete

I kapitlet redovisas skatteunderlag och skatteinkomster från förvärsarbete. Som skatt på arbete räknas dels fysiska personers inkomstskatt dels socialavgifter.

Skatt på arbete idag

År 1998 uppgick skatten på arbete till 659 miljarder kr, motsvarande 55 procent av arbetsinkomsterna och 35 procent av BNP.

Sysselsättning och inkomster

Från högkonjunkturåret 1990 till lågkonjunkturåret 1993 minskade antalet arbetade timmar med nio procent. Därefter har en återhämtning skett. Mellan 1993 och 1999 ökade antalet arbetade timmar med sju procent. Ökningen kan både hänföras till fler sysselsatta och fler arbetade timmar per sysselsatt. Andelen heltidsanställda 1998 var bland männen 82 procent och bland kvinnorna 54 procent. Genomsnittsinkomsten för en heltidsarbetande 1998 var ca 248 000 kr.

Direkt skatt på arbete

De taxerade förvärsinkomsterna 1998 var 1 125 miljarder kr och utgör basen för skatteberäkningen. Skatten tas ut som statlig och kommunal inkomstskatt och sedan 1993 även som allmänna egenavgifter. Den genomsnittliga kommunalskatten är 30,38 procent år 2000. Fr.o.m. 1999 tas statlig inkomstskatt ut i två skikt, 20 respektive 25 procent. Den högsta marginalskatten år 2000 är 55,4 procent. År 1998 hade 19 procent av inkomsttagarna över 20 år inkomster över skiktgränsen för statlig inkomstskatt. Motsvarande andel för heltidsanställda män är 48 procent och för dito kvinnor 22 procent.

Socialavgifter

Socialavgifter tas ut i olika former: arbetsgivaravgifter (egenavgifter för egenföretagare), allmän pensionsavgift (före 1998 allmänna egenavgifter) och den särskilda löneskatten (skall betalas på förvärsinkomster som inte är förmånsgrundande, vissa försäkringsersättningar och pensionskostnader). År 1998 uppgick socialavgifterna till 330 miljarder kr, hälften av alla skatter på arbete.

4 Skatt på kapital

Dagens kapitalbeskattning innefattar skatt på löpande kapitalinkomster, skatt på innehav av kapital samt skatt som tas ut då kapitalet byter ägare.

Skatt på kapital i dag

Kapitalskatterna inklusive bolagsskatterna uppgick 1998 till 109 miljarder kr varav bolagsskatten var 46 miljarder kr. Kapitalskatternas andel av BNP ökade successivt under perioden 1993 till 1997. År 1998 låg de på ungefär samma nivå som 1997, ca sex procent av BNP.

Hushållens kapitalsituation

Ambitionen med kapitalbeskattningen är att ha en likvärdig beskattning av olika kapitalplaceringsformer för att motverka skatteplanering. Hushållens *nettoförmögenhet till marknadsvärde* var 1997 var 2 198 miljarder kr eller i genomsnitt ca 302 000 kr/invånare. Hushållens finansiella förmögenhet ökade med 47,6 miljarder kr mellan 1990 och 1998. Ökningen förklaras främst av kraftig värdeökning och inflöde i börsaktier och fonder. Den skatt på kapital som hushållen betalar består i första hand av fastighetsskatt, skatt på räntor, utdelningar och reavinster och förmögenhetsskatt. Skatten reduceras för betalning av skuldräntor. År 1998 betalade hushållen ca 32 miljarder i skatt på kapital (inkl. fastighetsskatt och förmögenhetsskatt) eller i genomsnitt 3 500 kr/invånare.

Olika typer av kapitalskatt

Underlaget för fastighetsskatt är taxeringsvärdet som i princip skall utgå till 75 procent av marknadsvärdet. Skattesatserna varierar för olika fastighetstyper. I budgetpropositionen hösten 2000 föreslås att skattesatsen för småhus skall sänkas från 1,5 procent till 1,2 procent 2001 i samband med att frysningen av taxeringsvärdena upphör. Fastighetsskatten uppgick till 25 miljarder 1998, drygt hälften av den var hänförlig till småhus.

Skatten på hushållens kapitalinkomster, netto, uppgick 1998 till 13 miljarder kr. Fram t.o.m. 1995 var denna skatt negativ, den ökning som redovisas efter det beror främst på stora ökning av reavinster och minskade skuldräntor. Sett mera långsiktigt så finns en tendens att hushållen sparar mer i värdepapper och mindre på banken. Detta har betydelse för utvecklingen av reavinsterna, relativt ränteinkomsterna.

Individerna betalade nästan sex miljarder i förmögenhetsskatt 1998. Sedan 1992 är förmögenhetsskatten proportionell och utgår med 1,5 procent av den del av den beskattningsbara förmögenheten som överstiger skattepliktsgränsen (900 000 kr). År 1998 hade 367 000 hushåll en nettoförmögenhet över 900 000 kr och den samlade beskattningsbara förmögenheten för hushållen var 406 miljarder kr. Enligt förslag i budgetpropositionen hösten 2000 skall skattepliktsgränsen höjas 2001 till 1 mkr för ensamstående och 1,5 mkr för samtaxerade.

5 Skatt på varor och tjänster

Med skatt på varor och tjänster avses sådana skatter som utgår på produktion, konsumtion och försäljning av varor och tjänster. De består dels av den generella mervärdesskatten, momsen, dels av punktskatter på specifika varor och tjänster. År 1999 uppgick skatterna på varor och tjänster till 252 miljarder kr, motsvarande 13 procent av BNP eller 24 procent av de totala skatterna.

Moms

Moms tas ut i varje led i produktionskedjan och nästan alla varor och tjänster är skattepliktiga. Den generella momsskattesatsen är 25 procent. Två lägre skattesatser är tillåtna inom EU, i Sverige beskattas livsmedel, persontransporter och hotelltjänster med 12 procent och nyhetstidningar och olika kulturella aktiviteter med 6 procent. Nettouppböörden av momsen blir inkomst för staten och 1999 uppgick den till nästan 171 miljarder kr.

Punktskatter

Punktskatterna 1999 uppgick till drygt 83 miljarder kr. De energi- och miljörelaterade punktskatterna har ökat i betydelse på senare år och svarade 1999 för omkring 63 procent av den totala punktskatteuppbörden. I motsvarande mån har alkohol- och tobaksskatternas andel sjunkit. Fordonsbeskattningens andel (exkl. skatt på drivmedel) är i stort sett oförändrad. Slutligen har tullmedlens fiskala betydelse för svenska staten helt upphört även om de fortfarande redovisas som inkomst i statsbudgeten. Tullmedel, särskilda jordbrukstullar och sockeravgifter tillfaller nämligen EU:s gemensamma budget efter avdrag med tio procent för respektive medlemsstats administrationskostnader

Energi- och miljöskatterna inbringade sammanlagt nästan 53 miljarder kr 1999, större delen var skatter på bensin och olja. Alkohol och tobaksskatterna uppgick till drygt 18 miljarder kr, varav drygt 7 miljarder var tobaksskatt och nästan 10 miljarder var alkoholskatt. Fordonsskatterna utgjorde 6,8 miljarder, importskatter 3,5 miljarder och övriga 2,3 miljarder (lotteriskatt och reklamskatt stod för ungefär hälften vardera).

6 Särskilt om företagsbeskattning

I kapitlen 3-5 beskrivs det svenska skattesystemet utifrån olika skattebaser. I kapitel 6 ges en samlad beskrivning av företagsbeskattningen. Den skattemässiga termen för företagsbeskattning är inkomst av näringsverksamhet. En grundläggande princip för företagsbeskattning är att man utgår ifrån det bokföringsmässiga resultatet och en annan att den skall vara neutral i förhållande till olika företagsformer.

Företagsstrukturen i Sverige

Mycket stora företag är relativt sett vanligare och medelstora mindre vanliga i Sverige än i andra länder. Antalsmässigt dominerar de allra minsta utan anställda.

De enskilda firmorna och aktiebolagen är de vanligaste företagsformerna i Sverige. När det gäller ekonomisk aktivitet är aktiebolagen helt dominerande och svarar för ca 90 procent av den totala omsättningen.

Skatt för juridiska personer

Den totala skatten för juridiska personer 1998 uppgick till ca 81 miljarder kr varav aktiebolagen tillsammans med banker och försäkringsbolag svarade för 88 procent. Ett fåtal mycket stora bolag står för en mycket stor andel av den totala skatten. Aktiebolagens samlade överskott för 1998 uppgick till ca 160 miljarder kr och de ackumulerade underskotten till - 236 miljarder kr. Det finns några möjligheter att reglera resultatet: periodiseringsfonder, överavskrivningar och koncernbidrag.

Fysiska personer som näringsidkare

Fysiska personer kan bedriva näringsverksamhet direkt, som enskild näringsverksamhet, eller indirekt via handelsbolag. Andelen med redovisade underskott 1998 var 43 procent bland de enskilda näringsidkarna och 38 procent bland delägarna i handelsbolag. De överskott som redovisas är ofta små. Reserveringsmöjligheter finns i form av avsättning till expensionsmedel.

Nyföretagande

Under 1999 startades 35 000 nya företag i Sverige, de flesta (ca 29 000) inom tjänstesektorn. Inom tjänstesektorn var det i branschen Finansiell verksamhet och företagstjänster som det startades flest nya företag (13 000).

7 Skatt, inkomstfördelning och förmögenhet

Detta kapitel är fokuserat på tre områden:

- inkomster som ett mått på den ekonomiska standarden och fördelningen av inkomster mellan olika grupper av individer och hushåll
- den direkta beskattningen av individer och hur direkta skatter och bidrag omfördelar den ekonomiska standarden mellan olika grupper
- hushållens förmögenhet

Den direkta beskattningen av individen

År 1998 betalade en inkomsttagare i genomsnitt 35,2 procent av sin skattepliktiga inkomst i direkta skatter. Med direkt beskattning menas inkomstskatt, allmänna egenavgifter, egenavgifter för näringsidkare, förmögenhetsskatt och fastighetsskatt. Jämfört med 1991 – det första året efter skattereformen – är det en ökning med 6,2 procentenheter. Under perioden 1980-1998 har beskattningen blivit mindre progressiv, d.v.s. skillnaderna mellan skattesatserna i olika inkomstklasser har minskat. Egenomsbeskattningen (förmögenhets- och fastighetsskatten) har ökat i betydelse under samma period.

Den högsta marginalsikten, den andel i skatt som en inkomsttagare betalar på toppskiktet av sin inkomst, ökade kontinuerligt under perioden 1993-1998. Från och med 1999 har den dock minskat och år 2000 ligger den på 55,38 procent. Marginal effekten, den effekt en inkomstökning har på skatten och olika bidrag och avgifter, är högst för ensamstående med barn och de äldsta pensionärerna.

Omfördelning genom skatter och bidrag

Skatter och transfereringar har som syfte att fördela om inkomster mellan grupper och mellan perioder av livet då försörjningsbörda och försörjningsmöjligheter varierar. Den disponibla inkomsten uppgick 1998 till i genomsnitt 84 procent av faktorinkomsten. En genomsnittlig familj betalade därmed 38 600 kr mer i direkta skatter än vad som gavs tillbaka i form av bidrag och ersättningar. Familjer med en årsinkomst under 150 000 kr fick mer bidrag och ersättningar än vad de betalade i direkt skatt.

Inkomstfördelningen för individer och hushåll

Inkomstspridningen var ganska konstant under 1980-talet men har ökat under 1990-talet. Gruppen med allra lägst inkomster har minskat sina disponibla inkomster markant under 1990-talet medan gruppen med de högsta inkomsterna har haft en avsevärt bättre utveckling. Kapitalinkomsternas betydelse har ökat och ökade realisationsvinster förklarar en stor del av den ökade inkomstspridningen vissa år.

Inkomstutvecklingen för olika åldersgrupper skiljer sig åt och kort kan den beskrivas som att de mellan 18 och 29 år har haft den sämsta utvecklingen medan de äldre medelålders och pensionärerna fått det bättre.

Hushållens förmögenhet

Förmögenhetsfördelningen är mycket ojämn bland hushållen; de tio procent rikaste stod för 61 procent av hushållens samlade förmögenhet 1997. Nettoförmögenhetens medianvärde för samtliga hushåll var 114 000 kr och det fanns nästan 300 000 taxerade miljonärer. Förmögenheten bestod till 58 procent av fastigheter och till 13 respektive 16 procent av bankmedel och aktier/aktiefonder.

8 Skatteskulder och uppbördsförluster

Uteblivna betalningar av påförda skatter leder till att det finns en differens mellan fastställda skatter och de skatter som betalas in – uppbördsförlusterna. Uppbördsförlusterna för inkomstskatt, arbetsgivaravgifter, moms och punktskatter uppgick 1999 till 5,7 miljarder kr eller 0,5 procent av de totala skatterna. Konkursernas omfattning har stor betydelse för hur stora belopp som restförs hos kronofogden. Antalet konkurser har de senaste åren minskat och låg 1999 på samma låga nivå som under mitten av 1980-talet.

Skuldbalansen

Skattefordringarna exkl. dröjsmålsavgifter var drygt 32,4 miljarder kr vid utgången av 1999, varav 19,8 miljarder avsåg juridiska personer och 12,6 miljarder fysiska personer. Det fanns 210 000 fysiska och nästan 69 000 juridiska personer med skatteskulder. Skatteskulderna är mycket ojämnt fördelade. En mycket liten andel, 0,6 procent, av de fysiska personerna hade skatteskulder över 1 mkr motsvarande 29 procent av skuldsommen. Bland de juridiska personerna hade 5 procent miljonskulder vilka motsvarar 63 procent av skatteskulderna för dessa.

9 Fel och fusk

Metoderna att försöka mäta skattefusket omfattning kan delas in i direkta och indirekta metoder. De direkta metoderna hämtar information från undersökningar med slumpmässiga urval. Indirekta metoder kan t.ex. vara att jämföra hushållens faktiska konsumtion med konsumtionsmönster i olika inkomstklasser och faktiskt deklarerad inkomst.

Svartarbetets omfattning

Riksrevisionsverket, RRV har, i två intervjuundersökningar, funnit att 11 till 14 procent utfört svart arbete. RRV uppskattade att det svarta arbetet motsvarar fem procent av det arbete som totalt utförs i Sverige motsvarande ett skattebortfall på 20 till 40 miljarder kr per år. En enkätundersökning utförd av Riksskatteverket, RSV, visar något lägre siffror; elva procent svarade att man utfört svart arbete. Det finns andra studier, särskilt inriktade på egenföretagarnas svarta arbetsinkomster.

Storleken på den svarta sektorn kan uppskattas med hjälp av nationalräkenskaperna genom den diskrepans mellan redovisade inkomster och utgifter som förekommer i samhället. En annan, ifrågasatt metod, är den monetära metoden vilken förutsätter att kontanter används för att dölja svarta inkomster.

Skattefusk kopplat till individernas finansiella tillgångar

Fusk vid redovisning av finansiellt kapital kan t.ex. bestå av oredovisade ränteinkomster, utdelningar och reavinster, överdrivna skuldräntor eller för lågt redovisad förmögenhet. Fusk med kapitalinkomster bedöms, till följd av kontrolluppgiftslämnande, vara relativt obetydligt när det gäller placeringar inom landet. Däremot har den friare rörligheten för kapital öppnat nya möjligheter till fusk genom placeringar utomlands.

Skattefusk i anslutning till punktskattebelagda varor

Incitamenten till undandragande av punktskatter är stora beroende på höga skatter och stora skillnader i beskattning mellan olika EU-länder. I och med inträdet i EU har möjligheterna till kontroll av införsel av varor försämrats vilket har lett till införsel utan korrekta dokument.

Svartsprit uppskattas svara för 13 procent av den totala alkoholkonsumtionen och består till hälften av hembränt och till hälften av smuggelsprit. Av starkspriten är hela 35 procent illegal och den skatt som skulle ha utgått vid samma konsumtion av beskattad sprit uppgår till två å tre miljarder kr. Det förekommer även illegal handel med cigaretter och, i mindre omfattning, med olja och bensin.

Internet och elektronisk handel

Transaktionskostnaderna vid elektronisk handel mellan länder är mycket lägre än vid traditionell gränshandel vilket ger en ökad risk för skattefusk i stor omfattning. Drivkraften för skattefusk vid elektronisk handel mellan

olika länder är inte bara skillnader i skattesatser utan också i priser exklusive skatt. Det är leverantören som skall betala svensk moms vilket dessutom är svårt att kontrollera. Än så länge är e-handeln till konsument av begränsad omfattning.

Skattefusk med revisionsresultat som uppskattningsmetod

Skatteförvaltningen genomförde 1992-1995 s.k. ÅSA-undersökningar (Årliga Statistiska Acceptansundersökningar) av olika grupper av skattskyldiga. Syftet var bl.a. att få kunskap om skatteundandragandet i dessa grupper. RSV har utnyttjat resultaten från dessa undersökningar i sin beräkning av det totala skattefelet.

RSV:s bedömning av skattefelets storlek

RSV uppskattade att det totala skattefelet år 1997 var 80-90 miljarder kr vilket motsvarar 5 procent av BNP eller 9 procent av de totala skatterna. Underlaget är nationalekonomiska beräkningar i kombination med egna kontrollresultat. En ny kalkyl har gjorts för 1999 som resulterar i ett uppskattat skattefel på 100 miljarder kr. Ökningen i förhållande till 1997 beror i huvudsak på att ett värde nu satts på skatteförlusterna på kapitalplacering utomlands. Skattefelet beräknas fortfarande till 5 procent av BNP motsvarande ca 10 procent av de totala skatteinkomsterna.

Skattefusket utbredning

Viktiga aspekter på skattefusket är inte bara värdet i pengar utan också hur många som fuskar och fusket orsaker och effekter. *Utbudet* av svartarbete har undersökts i ett flertal studier, inom Sverige och internationellt. I RRV:s undersökning från 1998 konstateras bl.a. att männen utför svart arbete i dubbelt så hög utsträckning som kvinnorna samt att företagare och studenter är vanligast förekommande på den svarta arbetsmarknaden. Vad beträffar *efterfrågan* på svart arbete framkom det av RSV:s enkätundersökning från 1998 att det är vanligast bland höginkomsttagarna att anlita svart arbetskraft. Det är, både i RRV:s och RSV:s undersökning, ekonomiska drivkrafter som är de främsta *orsakerna* till svartarbete.

Skattefusket *effekter* är många och inte bara negativa men de allvarligaste skadeverkningarna är inte förlorade skatteinkomster för staten, utan de negativa effekterna på samhällsmoralen och demokratins funktionssätt.

10 Skattekontroll och skattebrott

För att förhindra skattefusk finns ett straffrättsligt sanktionssystem, främst skattebrottslagen. Parallellt finns ett administrativt sanktionssystem med skattetillägg och förseningsavgifter. Genom skattekontrollen kan man upptäcka och åtgärda skattefusk. En stor del av skattebrotten upptäcks i samband med skatterevisioner. Skatterevisionerna har dock minskat från över 18 000 per år i slutet av 1980-talet till drygt 6 000 1999. Minskningen sammanhänger med flera samverkande faktorer. Den preventiva effekten, de skattskyldigas bedömning av risken för upptäckt vid skatteundrandragande och konsekvenserna, bedöms ändå som betydande.

Tillämpningen av det administrativa sanktionssystemet

Antalet beslut om skattetillägg år 1999 var drygt 315 000 och den totala summan uppgick till 1,9 miljarder kr. På grund av brister i det tekniska systemet fattades ett stort antal beslut avseende 1998 först 1999. Skattetillägg vid den årliga taxeringen berör främst fysiska personer. Förseningsavgifter skall betalas om inte deklarationen lämnas i tid. Antalet förseningsavgifter vid den årliga taxeringen 1999 var drygt 71 000, beloppsmässigt motsvarande 120 mkr. Även här dominerade de fysiska personerna.

Tillämpningen av det straffrättsliga sanktionssystemet

Skattemyndighetens anmälningar av skattebrott har minskat över tiden. Det beror sannolikt främst på större formella krav på anmälningarna och att balansen av gamla ärenden är omfattande i rättssystemet. Under 1999 gjordes knappt 1 500 brottsanmälningar jämfört med drygt 3 000 år 1983. År 1998 dömdes 349 personer för brott mot skattebrottslagen varav 135 personer fick fängelse.

11 Attityder till skattesystemet och skattemyndigheten

RSV har sedan mitten av 1980-talet genomfört stora enkätundersökningar om *allmänhetens* inställning till skattesystemet och den service som skatte- och kronofogdemyndigheterna lämnar. *Företagens* attityder undersöktes för första gången 1997. I det här kapitlet redovisas resultat från den andra och senaste undersökningen riktad till företagen som genomfördes hösten 1999.

Inställningen till skattesystemet

Företagens inställning till skattesystemet har blivit mer negativ mellan 1997 och 1999. År 1999 var det över hälften (58 procent) som tyckte mycket eller ganska illa om skattesystemet jämfört med 47 procent 1997. Skattesystemet upplevs som krångligt av företagen, nästan hälften (45 procent) *anser inte* att det är lätt att deklarerera och lämna uppgifter om olika skatter. Skattemyndighetens broschyrer och blanketter får dock övervägande bra betyg av företagen, likaså servicetelefonen och hemsidan även om det fortfarande är många företag som inte känner till dessa möjligheter att få service, 64 respektive 75 procent.

Skattemyndighetens sätt att arbeta

När det gäller synen på skattemyndighetens sätt att arbeta är en majoritet av företagen (57 procent) nöjda med kontakten med skattemyndigheten, 11 procent är missnöjda. Olika kvalitetsområden gicks igenom och bäst betyg fick hur skattemyndigheten *bemöter* företagen, därefter *sakkunskapen*, hur lätt det är att *kommunicera* med skattemyndigheten, *tillgängligheten* och lägsta betyg *snabbheten i handläggningen*.

Svarsmonstret är likartat inom olika kvalitetsområden. Mer positiva än genomsnittet är ofta enskilda näringsidkare, landsorts/tätortsföretag och de som varit i kontakt med skattemyndigheten en gång. Mer negativa är bland andra redovisnings/bokföringsbyråer, aktiebolag, företag med 1-4 anställda och storstadföretag. Ungefär hälften av företagen uppger att de har förtroende för skattemyndigheten totalt sett.

12 Administration av skattesystemet

Detta kapitel behandlar skatteadministrationen ur olika synvinklar; den politiska nivån (där skattepolitik och skattelagstiftning utformas), den egentliga skatteadministrationen och rättsväsendet.

Den politiska nivån

Inom riksdagen behandlas skattepolitiska frågor av skatteutskottet. Inom regeringen är det finansdepartementets skatteavdelning som utformar propositioner och lagtexter inom skatteområdet.

Skatteadministrationen

Till skatteadministrationen räknas huvuddelen av Riksskatteverket och de tio regionala skattemyndigheternas verksamhet, liksom en stor del av kronofogdemyndigheternas arbete och Tullverkets uppbörd av moms, tullar m.m. vid import från länder utanför EU. Dessutom kan man räkna in Vägverkets uppbörd av fordonsskatt, tingsrätternas hantering av stämpelskatt och arvsskatt samt Ekonomistyrningsverkets arbete med inkomstredovisning och inkomstprognoser. Totalt arbetar ca. 10 400 personer med beskattning, uppbörd och indrivning år 2000. Av dessa arbetar ca. 9 400 inom skatteförvaltningen och exekutionsväsendet. Totala antalet fast anställda inom skatteförvaltningen och exekutionsväsendet var drygt 12 600 den 1/1 år 2000. Antalet årsarbetskrafter inom skatteförvaltningen 1999 var drygt 9 000.

Rättsväsendet

Rättsväsendets hantering av skatter avser dels tvister vid de allmänna förvaltningsdomstolarna, dels skattebrott. Ekobrottsmyndigheten (EBM) fungerar, vid sidan av den vanliga åklagarmyndigheten, som en åklagarmyndighet som specialiserat sig på ekonomisk brottslighet, dit skattebrott räknas.

Skatteadministrationens kostnader

Kostnaderna för skattesystemet, varav merparten belöper på skatteförvaltningen, beräknades för 1992 till 4,7 miljarder kr, då motsvarande 0,5 procent av skatteinkomsterna.

13 Skatternas historia under 1900-talet

Samhället och därmed skatterna har förändrats till oigenkännlighet under 1900-talet. Produktionen har mångdubblats och en allt större del av de samlade resurserna tas i anspråk för offentliga tjänster, socialförsäkringar och omfördelning. Skattekvoten har stigit från åtta procent vid det förra sekelskiftet till 54 procent 1999. I detta kapitel beskrivs även förändringar av skatteadministrationen men detta tas inte upp i sammanfattningen.

Perioden 1900-1950

I början av 1900-talet var tullar och acciser (punktskatter) statens viktigaste inkomstkälla men inkomstskatten expanderade mest. Mellan 1900 och 1940 steg skattekvoten från 8 till 15 procent. Två uppbördsreformer genomfördes under perioden, 1917 och 1947. Vid den senare övertog staten ansvaret för debitering och uppbörd av alla skatter och avgifter. Preliminär skatt infördes.

Perioden 1950-1975

Under efterkrigstiden steg skattetrycket successivt för att finansiera den allt större offentliga sektorn. Först på 1960-talet blev dock skattetrycket i Sverige märkbart högre än i andra länder. Inkomstskatten steg och även den indirekta beskattningen blev allt viktigare. Omsättningsskatten återinfördes 1960 och ersattes 1969 av en mervärdesskatt, moms. Skattekvoten steg från 21 procent 1950 till 40 procent 1970.

Perioden efter 1975

Skatteuttaget fortsatte att stiga snabbt under 1970-talet och skattekvoten 1977 var 53 procent. Under 1980-talet varierade skattekvoten mellan 50 och 55 procent. Skattesystemet möjliggjorde olika former av skatteplanering vilket medförde ett behov att reformera beskattningen. Detta skedde främst genom skattereformen 1990/91. Reformen innebar sänkta skattesatser som finansierades genom bredare skattebaser och höjda indirekta skatter. Året före skattereformen, 1990, låg skattekvoten på 56 procent. Åren efter skattereformen sjönk den till runt 50 procent men har mot slutet av 1990-talet stigit igen och är år 1999 54 procent.

14 Svenska skatter i internationell jämförelse

I kapitel 14 jämförs skatterna i Sverige med skatterna i övriga länder i EU och OECD. Det är dock viktigt att vara medveten om att det finns skillnader i regelsystem mellan olika länder vilket gör jämförelser svåra. Även statistikens kvalitet varierar mellan länderna.

Jämförelser av BNP

Bruttonationalprodukten, BNP, används ofta för att beskriva levnadsstandarden. För att komma ifrån skillnader i BNP som beror av skillnader i ländernas prisnivåer kan man använda s.k. köpkraftsparitetstal (PPP, purchasing power parities). Sverige kom 1998, när det gäller BNP per invånare mätt i PPP, först på 18:e plats bland OECD-länderna.

Skattekvoten

Skattekvoten, de totala skatternas andel av BNP, brukar användas för att studera skattestrukturen i olika länder. I Sverige, där många transfereringar är beskattade, blir skattekvoten högre än i andra länder. Likaså ingår de lagstadgade socialavgifterna som en del i skattekvoten i Sverige. I en del andra länder, där sådana avgifter tas ut efter avtal med arbetsmarknadens parter, blir skattekvoten lägre. Skattekvoten i Sverige var 51,9 procent 1997 att jämföra med genomsnittet för EU och OECD på 41,5 respektive 37,2 procent. Skattekvoten i Sverige ökade kraftigt under 1970-talet. Skillnaden mellan den svenska skattekvoten och genomsnittet för EU var störst från mitten av 1980-talet fram till skattereformen 1990/91.

Skatt på arbete

Ett sätt att göra internationella jämförelser som är mer neutrala i förhållande till hur skatte- och bidragssystemen är uppbyggda är att mäta den disponibla inkomsten (bruttolönen minus inkomstskatt plus transfereringar, i procent av bruttolönen). Sverige ligger här ganska lågt. I fem länder (Danmark, Tyskland, Belgien och Finland) får en ensamstående industriarbetare med en genomsnittlig lön mindre kvar än i Sverige. För den som är gift med två barn är den disponibla inkomsten lägre i endast Danmark och Finland.

Den högsta marginalskatten i Sverige är bland de högsta i OECD och inträder vid en lägre nivå än i de flesta andra länder. För medelinkomsttagare är dock marginalskatterna inte särskilt höga i Sverige. De allra högsta marginalskatterna, både för hög- och medelinkomsttagare, finns i Danmark, Belgien, Tyskland och Finland.

Skatt på kapital

Skattebaserna i kapitalbeskattningen är rörliga vilket sätter gränser för hur hög den kan vara utan att kapitalet flyttar utomlands. Skatten på reavinst är betydligt högre i Sverige än i resten av EU-länderna. Endast ett fåtal länder, däribland Sverige, har förmögenhetsskatt.

Även om skattesatsen för företagens vinster, ”bolagskatten”, är förhållandevis låg i Sverige gör dubbelbeskattningen – utdelningsinkomster beskattas först hos företagen och sedan hos aktieägarna – att skattesatsen blir relativt hög.

Skatt på varor och tjänster

EU har fastställt miniminivån för normalskattesatsen på moms till 15 procent. Medlemsländerna kan dock tillämpa två reducerade skattesatser vilket gör att moms-skattesatserna varierar kraftigt inom EU. Sverige har tillsammans med Danmark den högsta normala moms-skattesatsen bland EU-länderna, 25 procent.

EU:s punktskattesystem omfattar gemensamma regler för beskattning av bränslen, alkohol och tobak. Sveriges punktskatter på bensin ligger nära genomsnittet för EU. När det gäller vin och sprit har Sverige de högsta skattesatserna i EU, närmast efter kommer Finland och Storbritannien (både vinskatt och spritskatt) samt Irland (vinskatt) och Danmark (spritskatt). Tobaksskatten i Sverige ligger under EU:s miniminivå (är tillåtet under en övergångsperiod). De, trots detta, höga priserna på tobak i Sverige beror bl.a. på den höga momsen och höga marginaler i handeln.